

ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนา
พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา
Effects of Learning Management based on the Classroom
as Learning Community Concepts in Social Subject Class
for Developing Democratic Behaviors of Elementary School Students

นางสาววรรณวรางค์ รักษทิพย์ *
Wanwarang Raksatipaya
อาจารย์ ดร.ภาวิณี โสธายะเพ็ชร **
Pavinee Sothayapetch, Ph.D.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเพลินพัฒนา กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) 1 ห้องเรียน จำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกันโดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

* นิสิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* Graduated Student of Elementary Education Division, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University
E-mail Address: rocky.abbitt@gmail.com

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาประถมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** Lecturer of Elementary Education Division, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University
E-mail Address: pavineenui@gmail.com

Abstract

The purpose of this research was to study effects of learning management based on the classroom as learning community concepts in social subject class for developing democratic behaviors of elementary school students. The Sample was Prathom 5/1 students of Plearnpattana School in the second semester of academic year 2018 selected by using purposive sampling. The sample consisted of 21 students. The instrument for data collection was the democratic behavioral assessment form and the instrumental for experiment was lesson plans using the Classroom as Learning Community concepts. The collected data were analyzed by mean of arithmetic, standard deviation and Wilcoxon Signed-Rank Test.

The effectiveness of learning management based on the classroom as learning community concepts in social subject class show that democratic behaviors of elementary school students after experiment higher than before experiment at a .05 level of significance.

คำสำคัญ: แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียน / พฤติกรรมประชาธิปไตย / ประถมศึกษา

KEYWORDS: CLASSROOM AS LEARNING COMMUNITY CONCEPTS / DEMOCRATIC BEHAVIORS / ELEMENTARY EDUCATION

บทนำ

ปัจจุบัน ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ วัฒนธรรม และผู้คนสามารถเคลื่อนย้ายถึงกันอย่างรวดเร็วแบบข้ามพรมแดนโดยเทคโนโลยีการสื่อสาร และการคมนาคม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2557) พื้นที่ต่างๆ กลายเป็นสังคมนานาชาติที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multi-Culturalism) ซึ่งอาจนำไปสู่การประสานประโยชน์หรือปะทะขัดแย้ง สภาพการณ์ดังกล่าวนับเป็นความท้าทายของการจัดการศึกษาแห่งศตวรรษที่ 21 โดยจอห์นสันและจอห์นสัน (2554) ได้เสนอกรอบเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมผู้เรียนอย่างสอดคล้องกับสภาพสังคม ได้แก่ ฝึกการพึ่งพากันในระดับโลกเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งจากความต่างทางวัฒนธรรม รวมถึงแสวงหาแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกัน ตระหนักได้ว่าแต่ละบุคคลมีศักยภาพที่แตกต่างนำไปสู่การเคารพซึ่งกันและกัน รู้จักร่วมมือเพื่อสร้างกระบวนการตัดสินใจอย่างทั่วถึงเท่าเทียมในระดับกลุ่มย่อยของสังคม และฝึกเป็นผู้ประกอบการที่มีความคิดสร้างสรรค์ สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่จากการปฏิสัมพันธ์เพื่อส่วนรวม

การพัฒนาผู้เรียนตามกรอบเป้าหมายดังกล่าว เป็นการฝึกให้ตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือ เห็นเห็น และเคารพคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ทั้งในตนเองและผู้อื่น และมุ่งพัฒนาศักยภาพในตนเองเพื่อสังคมส่วนรวม สอดคล้องกับหัวใจสำคัญของประชาธิปไตยในมิติความหมายของวิถีชีวิต ดังที่ สาโรช บัวศรี (2554) ได้เสนอว่า ประชาธิปไตยที่พิจารณาในแง่ของพฤติกรรมซึ่งปรากฏเป็นวิถีชีวิตประกอบด้วย การเคารพซึ่งกันและกัน การร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงาน และการเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญา โดยพฤติกรรมการเคารพซึ่งกันและกัน หมายถึง การรู้จักยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน รวมถึงกล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง พฤติกรรมความร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงาน หมายถึง การร่วมมือเพื่อประสานประโยชน์ต่อส่วนรวม รับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ ที่มีร่วมกันโดยไม่แบ่งแยก รู้จักประนีประนอมในการแก้ปัญหาเพื่อสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น และพฤติกรรมการเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญา หมายถึง การใช้เหตุผลแก้ปัญหาและคลี่คลายความขัดแย้ง (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2557; ซาโต, 2559; ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 15 กันยายน 2553; สาโรช บัวศรี, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551; Dewey, 1916 อ้างถึง

ใน อัครพงษ์ สัจจวาที 2546) จากความหมายของพฤติกรรมประชาธิปไตย และการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์พฤติกรรมบ่งชี้เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย ดังนี้

1) การเคารพซึ่งกันและกัน ได้แก่ กล่าวพูดแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซักถามเพื่อให้ผู้อื่นร่วมแสดงความคิดเห็น ตั้งใจปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ และปฏิบัติตามข้อตกลงที่มีร่วมกัน

2) การร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงาน ได้แก่ มอบหมายงานให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ร่วมกำหนดข้อตกลงของการทำงานร่วมกัน สื่อสารเพื่อประสานงานกับสมาชิกคนอื่น ไม่แบ่งแยกหน้าที่ และกล้าตักเตือนเมื่อทำงานร่วมกัน

3) การเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญา ได้แก่ พูดเสนอความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ยินยอมเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า ไม่ใช้อารมณ์ในการแสดงความคิดเห็น วางแผนการทำงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน และละเอียดรอบคอบตรวจสอบงานเมื่อใกล้เสร็จ

Dewey ซึ่งพิจารณาพฤติกรรมประชาธิปไตยในแง่วิถีชีวิต ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอน พฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งกำหนดให้สมาชิกอยู่ร่วมกันแบบชุมชน (Embryonic Community Life) เป็นกลุ่มคนที่ปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน นำไปสู่การร่วมมือเพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายร่วม อาทิ การจัดทำโครงการต่างๆ ในฐานะสมาชิกชุมชน (1916 อ้างถึงใน อัครพงษ์ สัจจวาที, 2546) ปัจจุบัน ข้อเสนอดังกล่าวได้พัฒนาสู่แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียน (Classroom as Learning Community) ซึ่งแนวคิดนี้พิจารณาว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกไม่ขาดจากวัฒนธรรมประชาธิปไตย เพราะการเรียนรู้พัฒนาจากการได้ปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน มิใช่การเรียนรู้แบบแยกเดี่ยว (ซาโต, 2559)

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการของแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนจาก ซาโต (2559) Bielaczyc and Collins (1999) Dufour (1998) และ Watkins (2005) ซึ่งเสนอว่า เป้าหมายสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียน คือ การสร้างความรู้ร่วม (Collective Knowledge) อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ที่มีความหมายร่วมกัน และการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Culture of Learning) ซึ่งเกิดจากการร่วมกันเรียนรู้ว่าจะเรียนรู้อย่างไร (Bielaczyc & Collins, 1999; Watkins, 2005) แนวคิดนี้พิจารณาว่า ความรู้เป็น สิ่งอัตวิสัย (Subjectivity) ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism) ของ Vygotsky (ทิตินา แชมมณี, 2554) กล่าวคือ ความรู้ มิใช่สิ่งตายตัว และไม่อาจบอกสอนกันทางตรง แต่มีลักษณะเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์และบริบท ความเข้าใจและการตีความจึงเป็นกลไกก่อความรู้ในเชิงความหมาย ดังนั้น บทบาทที่สำคัญของครู คือ การแปลงผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังให้เป็นเป้าหมายร่วมที่มีความหมายต่อผู้เรียนทุกคนในชั้นเรียน นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้รายบุคคล เกิดการวางแผน กำกับ ประเมิน และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) ซึ่งพัฒนาโดย Bandura ที่เน้นว่าปัจจัยของแรงจูงใจที่เกิดจากเป้าหมายของบุคคล มีผลให้ผู้เรียนเกิดการวางแผนการเรียนรู้ ประเมินตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างสำคัญ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2550) แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนยังเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นบนพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งเกิดจากการกำหนดค่านิยม (Norms) อันเป็นสิ่งพึงปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ไว้วางใจได้ (Dufour, 1998)

ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ คือ โจทย์ หรือภาระงาน (Do) ที่ท้าทายให้สมาชิกแต่ละคนได้นำความรู้ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงเป้าหมายรายบุคคลมาสร้างความรู้ร่วม (Collective Knowledge) จากการร่วมมือรวมพลังกัน ดังที่ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลัง (Collaborative Learning) กล่าวว่า ภาระงานที่ท้าทายช่วยยกระดับศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสื่อสารกันบนบรรยากาศของความไว้วางใจ และการช่วยเหลือจากครูอย่างเหมาะสมเปรียบเสมือนนั่งร้าน (scaffold) ที่ช่วยยกระดับความสามารถของผู้เรียนให้ไปถึงศักยภาพสูงสุด ตามแนวคิดรอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal

Development) ของ Vygotsky (ทึศนา แคมมณี, 2554) และเพื่อรับประกันว่าความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นความหมายร่วมของชั้นเรียนที่มาจากผู้เรียนทุกคน ครูจะต้องออกแบบโครงสร้างการร่วมมือที่ทั่วถึง โดยควรเริ่มจากการปฏิสัมพันธ์เป็นคู่ ตามด้วยกลุ่มย่อย และทั้งชั้นเรียน (ซาโต, 2559; Watkins, 2005) การที่ทุกคนได้เข้าถึงการเรียนรู้ตามโครงสร้างนี้ คือ พื้นฐานของการเกิดประชาธิปไตยในห้องเรียน (ซาโต, 2559) เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมสร้างความรู้แล้ว ครูพึงทำการเรียนรู้เกี่ยวกับการร่วมมือกันให้ปรากฏ โดยจะต้องมีการทบทวนและประเมินการเรียนรู้ (Review) สกัดสิ่งที่ได้เรียนรู้ (Learn) และระบุนการประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้ในสถานการณ์อื่น (Apply) อันเป็นวงจรของการเกิดการเรียนรู้ดังที่ Dewey กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เข้าร่วมประสบการณ์ สะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์นั้น แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่ต่อเนื่องกัน (Watkins, 2005) นำไปสู่การสังเคราะห์เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1) การกำหนด/ทบทวนเป้าหมายการเรียนรู้ คือ กระบวนการกำหนด ทบทวน พัฒนาเป้าหมายการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของชุมชน 2 ประการ ได้แก่ การสร้างความรู้ร่วม (Collective Knowledge) และการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Culture of Learning)

2) การกำหนด/ทบทวนค่านิยม คือ กระบวนการกำหนด ทบทวน พัฒนาสิ่งที่พึงปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน

3) การแก้โจทย์สถานการณ์ปัญหา คือ กระบวนการร่วมมือที่เริ่มจากสมาชิกระดับคู่ กลุ่มไปสู่ทั้งชั้นเรียนเพื่อแสวงหาคำตอบต่อโจทย์สถานการณ์ปัญหาหรือภาระงานที่ทำทนาย แล้วพัฒนาเป็นความรู้ร่วมของชั้นเรียนตามเป้าหมายชุมชน

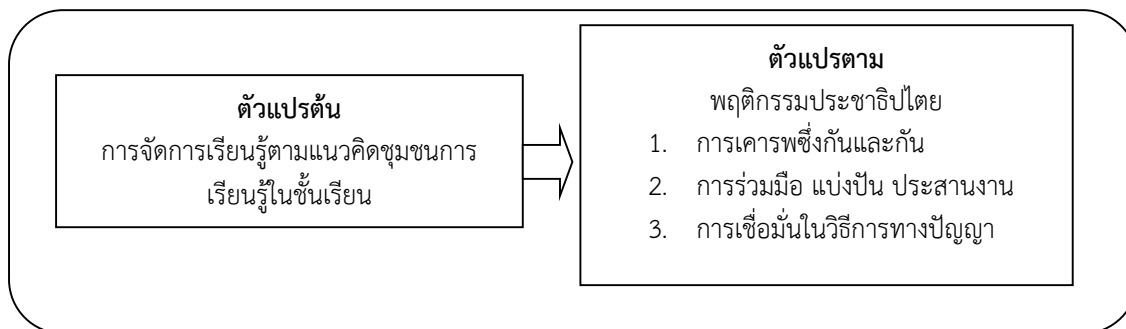
4) การประเมินการเรียนรู้ คือ กระบวนการประเมินการเรียนรู้ของตนเองเมื่อเทียบกับเป้าหมาย โดยระบุสิ่งที่ทำได้สำเร็จ และสิ่งที่ทำไม่สำเร็จ พร้อมระบุเหตุที่ทำให้เกิดผลเช่นนั้น

5) การระบุสิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ การบอกสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือความรู้ใหม่จากการเข้าร่วมเรียนรู้

6) การระบุนการประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้คือการบอกวิธีปรับใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้ในสถานการณ์อื่น กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 6 ขั้นตอนที่กำลังกล่าวมานี้ มีหัวใจสำคัญ คือ การมีเป้าหมายร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ร่วมตามเป้าหมายของชุมชน รวมถึงการนำประสบการณ์การร่วมมือมาเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับทัศนะของ Dewey ที่พิจารณาพฤติกรรมประชาธิปไตยว่าสามารถออกแบบเป็นประสบการณ์ที่แนบสนกับการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้ โดยท้ายที่สุดแล้ว ผู้เรียนต้องนำความรู้ร่วมที่ชุมชนสะสมไว้ ไปออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์เผยแพร่ต่อสาธารณะ (Dewey, 1916 อ้างถึงใน อัครพงษ์ สัจจวาที, 2546)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีได้นำหลักพฤติกรรมประชาธิปไตยมาสอนโดยตรง แต่เลือกวิชาสังคมศึกษา กำหนดเป็นหัวข้อความรู้เพื่อออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เพราะมีธรรมชาติวิชาที่บูรณาการวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ (National Council for the Social Studies, 2017) ทำให้เนื้อหา มีลักษณะลุ่มลึก สามารถใช้สถานการณ์ทางสังคมมาเป็นโจทย์ที่เอื้อให้ผู้เรียนนำมุมมอง ประสบการณ์มาอภิปรายเพื่อสร้างความหมายใหม่ เกิดความเป็นเจ้าของร่วมของความรู้ โดยผู้วิจัยกำหนดหัวข้อความรู้เรื่อง “ภูมิสังคม-วัฒนธรรมการเกษตรกรรม” มุ่งให้ผู้เรียนทำความเข้าใจอดีตเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมอันเกิดจากการทำเกษตรกรรม รับรู้สถานการณ์การขาดความมั่นคงทางอาหาร และคาดการณ์ผลที่นำไปสู่วิธีปรับตัว เพื่อยุ่รอดร่วมกันในอนาคต การออกแบบการเรียนรู้เช่นนี้ตรงกับแก่นวิชาสังคมศึกษาซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนสืบคลอน มุมมองเดิม สร้างมุมมองใหม่ที่มีต่อสังคม (ซาโต และไซโต, 2561) โดยความรู้ร่วมจะถูกนำเสนอต่อสาธารณะ ในช่วงท้ายของการทดลอง จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมประชาธิปไตยกับแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนดังที่กล่าวมานี้ นำมาสู่คำถามการวิจัยที่ต้องการพิสูจน์ว่า การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชน

การเรียนรู้ในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษาสามารถพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษาได้หรือไม่ ดังกรอบแนวคิดการวิจัยตามภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา

วิธีการวิจัย

การออกแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบ The One Group Pretest-Posttest Design ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม โดยมีการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลอง จากนั้นดำเนินการทดลองโดยจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนรวม 10 สัปดาห์ และทำการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังทดลอง

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

1.2 ตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกโรงเรียนเพลินพัฒนา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism Theory) และห้องเรียนที่เลือกจะต้องมีสัดส่วนนักเรียนหญิง และชายที่ใกล้เคียงกันเพื่อเหมาะต่อการจัดกลุ่มแบบคละเพศ ผู้วิจัยเลือก นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 จำนวน 21 คน ประกอบด้วย นักเรียนหญิง 10 คน และชาย 11 คน กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์เป็นขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้น จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้หัวข้อ “ภูมิสังคมวัฒนธรรม-การเกษตรกรรม” ทั้งหมด 10 แผน ระยะเวลา 10 สัปดาห์ ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1-5 การสร้างความรู้ร่วมภายใต้หัวข้อภูมิสังคม-วัฒนธรรมการเกษตรกรรม การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และค่านิยม แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 การเรียนรู้นอกสถานที่เพื่อประยุกต์ใช้ความรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7-9 การออกแบบผลิตภัณฑ์จากความรู้ร่วมของชุมชน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 การนำเสนอผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่อสาธารณะ

ขั้นที่ 2 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา ระหว่างนิยามของขั้นการจัดการเรียนรู้กับกิจกรรมในแต่ละขั้นของแผน โดยใช้การวิเคราะห์ค่าดัชนี IOC ซึ่งผลการพิจารณาพบว่า ค่า IOC ส่วนใหญ่เท่ากับ 1 ถือว่ากิจกรรมในแผนสามารถนำไปใช้ได้ โดยมีสิ่งที่ยังต้องปรับปรุงเพิ่มเติม ได้แก่ ปรับวิธีการเขียนวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นการระบุข้อความเชิงพฤติกรรมเพื่อการวัดผลและประเมินผล ปรับหัวข้อการประเมินในขั้นการประเมินการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ปรับเวลาในแต่ละขั้นการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสม ซึ่งประเด็นที่ต้องปรับปรุงนี้ มีผลการพิจารณาค่า IOC เท่ากับ 0.67

ขั้นที่ 3 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ตรวจวิเคราะห์ค่าความตรงเชิงเนื้อหา พร้อมข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง แล้วทดลองใช้กับนักเรียนห้องที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเพลินพัฒนา 1 ห้องเรียน จำนวน 21 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของกิจกรรม เช่น การตอบสนองของผู้เรียน เวลาที่ใช้ จากนั้นนำแผนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับตัวอย่าง

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างเป็นแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาพฤติกรรมประชาธิปไตยจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ จากนั้น นำพฤติกรรมบ่งชี้นี้มาจัดทำเป็นแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ได้แก่ 5 คือ ปฏิบัติพฤติกรรมทุกครั้ง, 4 คือ ปฏิบัติพฤติกรรมเกือบทุกครั้ง, 3 คือ ปฏิบัติพฤติกรรมปานกลาง, 2 คือ ปฏิบัติพฤติกรรมน้อย และ 1 คือ ไม่เคยปฏิบัติพฤติกรรมเลย

ขั้นที่ 2 นำแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ค่าดัชนี IOC ผลการตรวจสอบพบว่า ได้ค่า IOC รายฉบับเท่ากับ 1 ทุกฉบับ จึงใช้ได้ จากนั้น นำแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ประเมินค่าดัชนี IOC แล้ว มาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เช่น ตัดคำที่ไม่จำเป็นออก ปรับภาษาเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น แล้วทดลองใช้กับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเพลินพัฒนา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายใน (Measure of internal consistency) เพื่อดูความเป็นเอกพันธ์ของเนื้อหา รายข้อ ได้ค่า 0.93 ซึ่งมากกว่า 0.7 ถือว่าใช้ได้

ขั้นที่ 3 นำแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยมาจัดทำเป็นแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย 3 ชุด โดยให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินผู้เรียน และครูกับผู้วิจัยประเมินผู้เรียน คะแนนจากการประเมินคิดเป็นค่าเฉลี่ย และดูความสอดคล้องของการประเมินจากทั้งสามฝ่าย แบบประเมินดังกล่าวใช้เก็บข้อมูลพฤติกรรมประชาธิปไตยกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนทดลอง และหลังทดลอง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลองและหลังทดลองรวมทุกด้าน โดยนำค่าคะแนนเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) จากการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของตนเอง เพื่อน และครูกับผู้วิจัย ทั้งก่อนและหลังทดลองมาเปรียบเทียบโดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test โดยมีการแปลความค่าคะแนน คือ ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ปฏิบัติพฤติกรรมมากที่สุด, ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ปฏิบัติพฤติกรรมมาก, ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ปฏิบัติพฤติกรรมปานกลาง, ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ปฏิบัติพฤติกรรมน้อย และค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติพฤติกรรมเลย

3.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลองและหลังทดลองแยกรายด้าน โดยนำค่าคะแนนเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) จากแบบประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยของตนเอง เพื่อน และครูกับผู้วิจัย ทั้งก่อนและหลังทดลองมาเปรียบเทียบโดยใช้สถิติ Wilcoxon Signed-Rank Test จากโปรแกรมสำเร็จรูป แปลความค่าคะแนนเช่นเดียวกับข้อ 3.1

3.3 พิจารณาความสอดคล้องของระดับพฤติกรรมบ่งชี้ที่ประเมินโดยผู้เรียน เพื่อน และครูกับผู้วิจัย โดยนำคะแนนการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้มาหาค่าเฉลี่ย (M) แล้วดูความสอดคล้องของการประเมิน

3.4 วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ข้อมูลจากสมุดบันทึกเส้นทางการเรียนรู้ และข้อความบันทึกคำนิยาม

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลอง และหลังทดลองรวมทุกด้าน

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ก่อนการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมปานกลาง ($M = 2.88, SD = 0.64$) หลังการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมมาก ($M = 3.65, SD = 0.56$) สรุปว่า นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ค่า Sig. = .000 < .05) ตามสมมติฐานการวิจัย

ตาราง 1

ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลอง และหลังทดลองรวมทุกด้าน

ช่วงเวลา	N	M	SD	ค่าสถิติ	p-value
ก่อนทดลอง	21	2.88	0.64	3.95	.000
หลังทดลอง	21	3.65	0.56		

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลอง และหลังทดลองแยกรายด้าน

2.1 ด้านการเคารพซึ่งกันและกัน ผลการวิเคราะห์ พบว่า ก่อนการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมปานกลาง ($M = 3.1, SD = 0.69$) หลังการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมมาก ($M = 3.67, SD = 0.53$) จึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการเคารพซึ่งกันและกันหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ค่า Sig. = .004 < .05)

ตาราง 2

ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยก่อนทดลอง และหลังทดลองด้านการเคารพซึ่งกันและกัน

ช่วงเวลา	N	M	SD	ค่าสถิติ	p-value
ก่อนทดลอง	21	3.1	0.69	2.88	.004
หลังทดลอง	21	3.67	0.53		

2.2 ด้านการร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงาน ผลการวิเคราะห์ พบว่า ก่อนการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมปานกลาง ($M = 2.75, SD = 0.6$) หลังการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมมาก ($M = 3.68, SD = 0.58$) จึงกล่าว

ได้ว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงานหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ค่า Sig. = .000 <.05)

ตาราง 3

ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงานก่อนทดลอง และหลังทดลอง

ช่วงเวลา	N	M	SD	ค่าสถิติ	p-value
ก่อนทดลอง	21	2.75	0.62	3.93	.000
หลังทดลอง	21	3.68	0.58		

2.3 ด้านการเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญา ผลการวิเคราะห์ พบว่า ก่อนการทดลอง นักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมปานกลาง ($M = 2.8, SD = 0.69$) หลังการทดลอง นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมมาก ($M = 3.61, SD = 0.64$) จึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการใช้เหตุผลหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ค่า Sig. = .000 <.05)

ตาราง 4

ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการเชื่อมั่นในวิธีการทางปัญญาก่อนทดลอง และหลังทดลอง

ช่วงเวลา	N	M	SD	ค่าสถิติ	p-value
ก่อนทดลอง	21	2.8	0.69	4.02	.000
หลังทดลอง	21	3.61	0.64		

ตอนที่ 3 การพิจารณาความสอดคล้องระดับพฤติกรรมบ่งชี้ก่อนทดลอง และหลังทดลองที่ประเมินโดยตนเอง เพื่อน และครูกับผู้วิจัย

ผลการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้ก่อนการทดลอง พบว่า ไม่มีพฤติกรรมใดถูกประเมินให้อยู่ในระดับมากหรือมากที่สุด ส่วนผลการประเมินพฤติกรรมบ่งชี้หลังการทดลอง พบว่า มีพฤติกรรมที่ถูกประเมินให้อยู่ในระดับมากอย่างสอดคล้องกันจากผู้ประเมินทั้งสามฝ่าย ได้แก่ กล่าวพูดแสดงความคิดเห็น ตั้งใจปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ปฏิบัติตามข้อตกลงที่มีร่วมกัน ร่วมกำหนดข้อตกลงของการทำงานร่วมกัน สื่อสารเพื่อประสานงานกับสมาชิกคนอื่น ไม่แบ่งแยกหน้าที่ พูดเสนอความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ยินยอมเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นตนเองเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า และไม่ใช้อารมณ์แสดงความคิดเห็น

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผู้เรียนได้ร่วมกันตั้งเป้าหมายการเรียนรู้อย่างเป็นลำดับขั้นในรูปแบบของพีระมิดการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ผ่านการอภิปรายแลกเปลี่ยน และทำงานกลุ่มร่วมมือในวิชาสังคมศึกษา ดังแผนภาพ 2 โดยข้อความบนพีระมิดความเชี่ยวชาญ และนิยามความหมายซึ่งกำหนดโดยผู้เรียนเอง (ข้อความฝั่งซ้ายของพีระมิด) เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้รายบุคคลและการประเมินการเรียนรู้ และมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น (ข้อความฝั่งขวาของพีระมิด) นอกจากนี้ ยังมีความสอดคล้องกับข้อความแสดงค่านิยมของชั้นเรียน เช่น “เราต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยไม่ตำหนิกัน” (พฤติกรรมด้านการเคารพซึ่งกันและกัน) “เราต้องร่วมมือกัน หลีกเลี่ยงดื่กกว่าหิวเดียว” (พฤติกรรมด้านการร่วมมือ แบ่งปัน ประสานงาน) “เมื่อความคิดเห็นขัดแย้งควรใช้เหตุผลพูดคุยกัน” (พฤติกรรมด้านการเชื่อมั่นในวิธีการทาง

ปัญญา) และส่งผลต่อการระบุงการประยุกต์ใช้สิ่งทีผู้เรียนได้เรียนรู้ ตัวอย่างเช่น “ฉันจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ โดยจะรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่มด้วย ไม่นั่นใจในตนเองมากเกินไปจนลืมรับฟังคนอื่น” เป็นต้น ทำให้เห็นว่ ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองพร้อมกับฝึกพฤติกรรมประชาธิปไตยทางอ้อมได้

ภาพ 2 พหุมิติความเชี่ยวชาญจากการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน

อภิปรายผล

แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนอาศัยหลักการเรียนรู้โดยใช้อภิปัญญา (Meta-Cognition) และแรงจูงใจในการเรียนรู้ของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ซึ่งกล่าวว่า กระบวนการกำหนดเป้าหมายมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการกำกับพฤติกรรม ควบคุมการคิด และสภาพแวดล้อมเพื่อให้ตนเองได้บรรลุเป้าหมาย (สาลีณี จงใจสุธรรม, นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล, และ วินัย คำสุวรรณ, 2558) การที่ผู้วิจัยออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนกำหนด ทบทวน และพัฒนาเป้าหมายการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยไปพร้อมกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะพิชิตเป้าหมายการเรียนรู้ ประเมินและพัฒนาตนเองไปพร้อมกับการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตย ความมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายมีผลต่อการมุ่งกำหนดสภาพแวดล้อม (Boekaerts & Corno, 2005 อ้างถึงใน สาลีณี จงใจสุธรรม และคณะ, 2558) ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมกำหนด และปฏิบัติตามค่านิยมซึ่งกำหนดวิถีปฏิบัติในชั้นเรียน สอดคล้องกับระดับพฤติกรรมบ่งชี้ที่ประเมินโดยผู้เรียน เพื่อน และครูกับผู้วิจัยที่ประเมินให้มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลงของการทำงานร่วมกัน และการปฏิบัติตามข้อตกลงของการทำงานร่วมกันอยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมมาก ซึ่งในระยะท้ายของการทดลอง ผู้เรียนร่วมกันกำหนดกติกาในการทำงานเองโดยครุไม่ต้องบอก นอกจากนี้ ในขั้นการแก้โจทย์สถานการณ์ปัญหาที่เอื้อให้ผู้เรียนร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความรู้ร่วม โดยเริ่มจากการฟังพากันในระดับหน่วยย่อยที่สุด คือ การคิดเป็นคู่ ทำให้ผู้เรียนได้นำเป้าหมาย และวิธีการเรียนรู้ของตนเองมาลองผิดลองถูก กล้าเปิดเผยความคิดเห็นต่อกัน เมื่อให้ผู้เรียนพูดสะท้อนทันทีหลังทำงานร่วมกันเป็นคู่ ผู้เรียนสะท้อนว่ การมีเพื่อนช่วยคิดทำให้รู้สึกสนุก มั่นใจ ได้รู้วิธีคิดใหม่ๆ และเกิดความรู้ที่ลึกซึ้งมากกว่าคิดคนเดียว การร่วมมือเป็นคู่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของการร่วมมือในระดับชั้นเรียน (ซาโต, 2559; Watkins, 2005) สังเกตได้ว่า หลังอภิปรายเป็นคู่ ผู้เรียนกล้าที่จะพูดความคิดความรู้สึกของตนเองเมื่อแลกเปลี่ยนทั้งชั้นเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับระดับพฤติกรรมบ่งชี้ด้านการกล้าแสดงความคิดเห็นที่มีการประเมินให้อยู่ในระดับปฏิบัติพฤติกรรมมาก นำไปสู่การสร้างเป้าหมายผ่านการสื่อสารร่วมกัน และก่อให้เกิด

การร่วมมือรวมพลังเมื่อมีทำงานที่ซับซ้อน ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เคยมีพฤติกรรมเพิกเฉยต่อการทำงานกลุ่ม ได้ร่วมรับผิดชอบหน้าที่สำคัญต่างๆ มากขึ้น ผู้เรียนแสดงสีหน้าของความสุข และความภูมิใจที่ได้ร่วมอภิปราย เพื่อสร้างความรู้ร่วมของชั้นเรียน นำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมบ่งชี้ด้านการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล การตั้งใจปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง และไม่แบ่งแยกหน้าที่ ซึ่งผู้เรียน เพื่อน และครูกับผู้วิจัยประเมินว่ามีการปฏิบัติพฤติกรรมมาก นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีการปรับปรุงพฤติกรรมในด้านการสื่อสารเพื่อประสานงาน กับสมาชิกคนอื่น อาทิ การสื่อสารเพื่อกระจายงานให้เพื่อน และการสื่อสารเพื่อขอแบ่งงานมารับผิดชอบ ซึ่งผู้เรียน เพื่อน และครูกับผู้วิจัยประเมินว่ามีการปฏิบัติพฤติกรรมมากเช่นกัน การแสดงออกของผู้เรียนยังครอบคลุมถึงพฤติกรรม อวัจนภาษา เช่น การแสดงสีหน้าที่รับฟังซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สอดคล้องกับผลประเมินพฤติกรรมบ่งชี้จากเพื่อน และครูกับผู้วิจัยด้านรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การยินยอมเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า และไม่ใช้อารมณ์ในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งประเมินว่ามีการปฏิบัติพฤติกรรมมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป : การเปลี่ยนผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ครูคาดหวังให้เป็นเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูพึงทำในลักษณะกิจกรรมสร้างความหมายให้ผู้เรียนตระหนักความสำคัญ ก่อแรงจูงใจ ที่ไม่ใช่การบอกหรือสั่งให้ทำ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย : ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่มีต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ หรือทักษะการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ซึ่งพัฒนาได้จากการสร้างความรู้ร่วมกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- จอห์นสัน และจอห์นสัน. (2554). การเรียนรู้แบบร่วมมือและแก้ไขความขัดแย้ง: ทักษะที่จำเป็นแห่งศตวรรษที่ 21. ใน เจมส์ เบลันกา และรอนแบรนท์, (บ.ก.), *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21* [21st Century Skills: Rethinking How Students Learn], 270-301. (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: โอเพนเวิลด์ส.
- ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช. (2523). แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมไทย. ใน *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เพรส จำกัด.
- ซาโต, เอ็ม. (2559). การปฏิรูปโรงเรียน แนวความคิด “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” กับการนำทฤษฎีมาปฏิบัติจริง (กุลกัลยา ภูสิงห์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ปีโก (ไทยแลนด์).
- ซาโต, เอ็ม และไซโต, เอ. (2561). *เรียนรู้ข้อเท็จจริงของเด็กและห้องเรียน การปฏิรูปโรงเรียนด้วย “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” และการไตร่ตรอง*. (มุทิตา พานิช, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ปีโก (ไทยแลนด์).
- ทิสนา แคมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2523, 15 กันยายน). *พลเมืองศึกษา (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”*. สืบค้นจาก <http://social.obec.go.th2node/64>
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557). *ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2550). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาโรช บัวศรี. (2544). ความหมายของประชาธิปไตย. ใน สุนทร โคตรบรรเทา (บ.ก.), *การศึกษา ปรัชญา การศึกษา ประชาธิปไตย และจริยธรรม*, กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

สาลีณี จงใจสุธรรม, นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และ วินัย ดำสุวรรณ. (2558). กลวิธีการกำกับตนเองในการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, 7(1), 15-26.

สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2521). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครู-อาจารย์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).

อักรพงษ์ สัจจวาที. (2546). *ปรัชญาการศึกษาแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพมหานคร: แอล.ที.เพรส.

ภาษาอังกฤษ

Bielaczyc, K & Collins, A. (1999). *Learning communities in classroom : A Reconceptualization of educational practice*. Retrieved from <http://sites.fas.harvard.edu/~ext12366/readings/bielaczyc.pdf>

Dufour, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practice for enhancing students achievement*. New York: Solution Tree.

National Council for the Social Studies. (2017). *Powerful, Purposeful Pedagogy in Elementary School Social Studies*. Retrieved from <http://www.socialstudies.org/Positions/powerfulanpurposeful>

Watkins, C. (2005). *Classroom as learning communities: What's in it schools?*. London: Routledge.